

Zusammenfassung

Vier Jahrzehnte lang war Karl-Otto Meyer politischer Leiter der Dänischen Minderheit in Südschleswig. 15 Jahre diente er als Vorsitzender des Südschleswigschen Wählerverbandes, 25 Jahre als Landtagsabgeordneter und 20 Jahre als Chefredakteur bei Flensburg Avis.

Karl Otto Meyers Leitartikel wurden sehr aktiv eingesetzt, um seine Haltungen zu ganz verschiedenen Themen Ausdruck zu geben. Die Leitartikel wurden sein wichtigster Kanal, um seine Meinungen breit zu vermitteln, und vielerorts in Südschleswig und Dänemark bekam man den Eindruck, diese waren die offiziellen Meinungen der dänischen Minderheit. Das führte vor allem in der Führungsebene der SSW zu Unzufriedenheit.

Ein sehr entscheidendes Thema seiner Leitartikel war sein Blick auf die dänische Minderheit in Südschleswig. Er schrieb laufend über die Beziehung von Sprache und Identität sowie den Grad der Offenheit, die in der Minderheit vorherrschte. Er war ein starker Meinungsbilder, und seine Sicht der Dinge, bezüglich der Rechte und Pflichten der Angehörigen der Minderheit war sehr entscheidend. In diesen Artikeln äusserte er sich auch zur Organisation der Minderheit, und wie die Beziehungen zwischen den einzelnen Vereinen war. An dieser Stelle wurde es besonders schwierig- wenn nicht unmöglich- die Meinungen des Chefredakteurs, des Parteivorsitzenden und/oder des Landtagsmitglieds zu unterscheiden.

In seinen Leitartikel behandelte er das Verhältnis zu den deutschen Grenzpolitikern eher polemisch. Seiner Auffassung nach befand sich im Grenzland unter der Oberfläche ein deutscher Nationalismus, den man auf jedenfall von der dänisch-friesischen Seite sehr genau beobachten sollte. Deshalb war er ein grosser Gegner davon, Ereignisse wie die deutschen Schleswig-Holstein-Tage und die dänischen Jahrestreffen zu gemeinsamen Nationaltreffen zu machen. Er fand es dagegen gut und natürlich, dass es im Grenzland diese drei unterschiedlichen Kulturen gab.

Durch die Jahre hindurch vertrat er der Auffassung, dass das Dänentum eng an Demokratie, Freiheit und Toleranz geknüpft war, und dass die Minderheit von diesen Werten sehr profitierte. Diese hielten die Minderheit zusammen und unterschied sie von der deutschen Majoritätsbevölkerung.

Erindringer fra et dansk mindretalsliv

AF ANNEMARIE ERICHSEN

Annemarie Erichsen fra Wees i Sydslesvig fortæller her om sine mange oplevelser som foreningsaktiv inden for det danske mindretal i Sydslesvig. Rundet af en slægt med både danske og tyske sympatier, som det så ofte ses i grænselandet, blev hendes egen opvækst i årene efter 2. Verdenskrig præget af det danske arbejde – en prægning der siden holdt ved. Da hendes egne børn kom i dansk børnehave, blev det starten på et rigt foreningsliv, først som protokolfører for børnehavens forældreråd, men siden som formand for Den slesvigske Kvindeforening. I denne erindringsartikel fortæller hun om sine mange oplevelser som aktivt medlem af det danske mindretal og ikke mindst om Kvindeforeningen, der har været – og fortsat er – en kilde til nye oplevelser og erfaringer.

Min familiemæssige baggrund

Mit navn er Annemarie Erichsen, og jeg er født og opvokset i Flensburg. Min far var fisker, født i Aabenraa og vokset op ved Genner Bugt med de nærmeste naboer i Slibemøllen og maleren Theodor Svensens sommerhus, som senere blev til Grænseforeningens Gennerhus. Familien stammede oprindeligt fra Holmen i Slesvig, men min gren af familien flyttede efter 1864 til Egernførde og derfra med en flok fiskere til Aabenraa i 1880'erne.

Min farfar har både før og efter 1920 engageret sig i hjemmetysk politik, men stod af, da NS-inspirerede folk overtog ledelsen. Han mente i 1920, at det var bedst, at hans børn forblev tyske statsborgere, så syv ud af en børneflokk på ni flyttede til Flensburg: Mine bedsteforældre blev dog selv boende i Gennerstrand og blev danske statsborgere ligesom de to yngste døtre. Af dem, der flyttede sydpå, forblev kun de fire ældste søskende i Flensburg, mens de tre andre flyttede tilbage til Danmark og var i resten af deres liv meget bevidste om deres danskhed. De tilbageblevne Flensborgere søgte én efter én tilslutning til det danske mindretal.

Min mors familie var over slægtled helt tilbage til begyndelsen af 1800-tallet tømrere og bygmestre i Flensburg. Efter 1864 var de ikke decideret medlemmer af det danske mindretal, men min mormor havde en kusine, Emmy Ball Hennings, der har skrevet en række bøger, og i

en af sine erindringsbøger skrev hun om mine oldeforældre og betegnede dem som sin danske onkel og tante. Det må hentyde til et dansk sindelag, for de var efter 1864 blevet tyske statsborgere og bosat i Flensborg. Efter 1. Verdenskrig søgte min mor og en af hendes brødre arbejde i København; min morbror blev der og stiftede familie, mens mor vendte tilbage. Når jeg kommer så detaljeret ind på min familiefortid, er det for at forklare de aldeles indviklede tysk/danske tilhørsforhold, som mange af de gamle Flensborg-familier har. For mit vedkommende kan jeg sige, at onkler og tanter, fætre og kusiner var nærmest ligeligt fordelt nord og syd for den nuværende grænse.

Jeg er selv født i Flensborg i november 1943, altså endnu under krigen. Min bror, godt 15 år ældre end mig, var i det sidste krigsår "Flak-Helfer" i Hamborg, uddannet i Kollund Skov. Disse børn skulle dengang betjene "Flugabwehrkanonen", forkortet Flak, og være med til at forsvare Hamborg mod luftangreb. Han nåede endda som 16-årig at blive regulær soldat, men hans deling blev på vej østpå overhalet af englænderne, og med en af deres tanks kom han hjem til Flensborg. Mine forældre havde ikke gjort sig de store overvejelser om deres nationale tilhørsforhold; de var flensborgere og dermed godt.

Mor fortalte mig engang, at da Sydslesvigsk Forening, SSF, kom i gang, efter at den som Slesvigsk Forening havde mistet mange medlemmer under nazismen, havde hun haft et ønske om at blive medlem. Da hun nævnte det over for far, havde han svaret, at det havde han længe gået og pønset på. Så mine forældre blev ret tidligt – i 1947 eller deromkring – medlemmer af SSF, og da de fortalte det i familie- og vennekredsen, viste det sig, at mange var blevet eller var på vej til at blive medlemmer "inne Verein", som det dengang hed på plattysk. Min mormor blev betalende medlem i Skoleforeningen; den ville hun gerne støtte, selv om hun kun havde en meget beskedne enkepension, for hun ville gerne, at jeg kom i dansk skole.

Mine forældre fik tilbudt en børnehaveplads til mig, men børnehaven nåede ikke at blive færdig, før jeg kom i skole. De første fire år har jeg gået i Palæskolen på Jørgensby for derefter at fortsætte på Duborg-Skolen, først to år i mellemkoleklasse, men efter indgåelsen af København/Bonn-aftalerne i gymnasiet.

Jeg har været feriebar på Falster, hvor jeg syv år i træk var hos de samme værtsfolk. Kontakten til mine plejeforældre bestod, til de døde. Under mine sommerferieophold var jeg blevet gode venner med nabosens datter, en niece til min plejefar, der var på alder med mig. Også det

Annemarie i 1. klasse på Palæskolen. Foto: privat eje.

venskab har holdt livet igennem, og min datter har været feriebarnd hos hende på Falster et år eller to, og et af hendes børn har holdt sommerferie hos os. Min skolegang sluttede med studentereksamen, og derefter fik jeg – familietraditionen tro – en uddannelse i byggefaget og blev gift med en murermester. Vi har to børn, hvoraf den yngste, vor søn, er uddannet tømrer og bygningsingeniør.

Om det sydslesvigske foreningsliv

I 1975 byggede vi hus i Ulstrupfeld i udkanten af Lyksborg, og året efter kom mit ældste barn i børnehaven i Lyksborg. Jeg var, som det dengang endnu var helt almindeligt, efter min datters fødsel blevet hjemmegående husmoder og havde altså tid til andet og mere end husholdningen. Og her starter så min lange karriere i mange forskellige bestyrelser inden for mindretallet. Jeg blev i første omgang protokolfører for børnehavens forældreråd, siden for skolens og desuden kasserer i skolekredsen. Medens børnene gik i skole – dansk skole selvfølgelig – har jeg i mange år siddet i Skoleforeningens Fællesråd, altså dens hovedstyrelse. I en tiårs periode har jeg været formand for Lyksborg SSF og som sådan været med til at holde kontakt til Lyksborg SSF's venskabsforbindelser i Grænseforeningerne i Ringsted og Balle/Bredsten. På de årlige besøg – både af os i Danmark og af medlemmerne nordfra hos os – opstod der venskaber familierne imellem. I venskabsbesøgene for Vejle Vesteregn, som Balle/Bredsten kredsen er gået op i, og Lyksborg deltager jeg selvfølgelig stadig hvert år; kontakten til Ringsted er dog gået i stå. Mit medlemskab af SSF Flensborgs Amtsbestyrelse varede indtil for bare et par år siden.

Gennem vore børns legekammerater og min medvirken i foreningsarbejdet i Lyksborg kom jeg i kontakt med medlemmer af Lyksborg Kvindeforening, der syntes, at jeg også burde blive medlem der. Jeg troede i første omgang, at det var en lokal klub med hyggesnak og håndarbejde, for jeg var jo vokset op i Flensborg, altså i en by, hvor Kvindeforeningen ikke har nogen kredse. Her fandtes der derimod siden slutningen af 1930'erne en Husmoderforening, nu kaldet Foreningen af Aktive Kvinder. Mit kendskab til et sådant kvindeforeningsarbejde var imidlertid ikke-eksisterende, da heller ikke min mor deltog heri. Således var min far kort før min fødsel ude for et uheld under fiskeri, der kostede ham førligheden. Fiskere var søfolk og forsikret i "Seberufsgenossenschaft". Det var en privat forsikring, som englænderne lukkede efter krigen, så han fik ikke nogen pension derfra. Da mor i

1950 fik chancen, begyndte hun derfor at arbejde på chokoladefabrikken i Flensborg. Med en mand, der tit var sengeliggende, et lille barn, en husholdning og en kolonihave havde hun mere end nok at se til, så tid til kaffekomsammen i nogen forening var der næppe. Dog deltog vi, så længe jeg kan huske tilbage, i SSF's sommerudflugter, adventsfester og selvfølgelig i friluftsmødet under årsmøderne.

Men mor var god til håndarbejde af al slags, hun formåede også at sy og strikke alt mit tøj ved siden af alt det andet, hun skulle. Og hun var dygtig til at brodere. Hun lærte mig fra lille af at omgås nål og tråd, og jeg har hele mit liv været glad for håndarbejde, specielt dansk korsstingsbroderi. Da mine folk i Lyksborg fortalte mig om en håndarbejdsudstilling, som de havde lavet og var helt optaget af, så blev jeg interesseret, og det endte med, at jeg meldte mig ind i foreningen. I starten oplevede jeg Lyksborg Kvindeforening som en snakkeklub med fortrinsvis ældre damer. Men jeg må have været med til Den slesvigske Kvindeforenings jubilæumsfest i 1992 på Slesvighus. Og der opdagede jeg, at der lå andet og langt mere bag, og jeg begyndte for alvor at interessere mig for foreningen og engagere mig i arbejdet. I 1993 blev jeg næstformand i Lyksborg og året efter formand for kredsen; det vil sige, at jeg i år har bestridt denne opgave i over 25 år.

I 1999 blev jeg valgt ind i Den slesvigske Kvindeforenings hovedstyrelse. På den samme generalforsamling tog Margret Lassen imod genvalg som formand, og jeg glædede mig til samarbejdet, men sådan kom det ikke til at gå; hun var syg og døde hen på sommeren. Efter Efterårsstævnet, som det år holdtes på Lyksborg Skole, pegede man på mig som efterfølger. Jeg havde svære betænkeligheder. Jeg var nervøs for, at jeg ikke kunne leve op til, hvad Margret Lassen og hendes forgænger, Edith Sigaard Madsen, som jeg beundrede meget, havde lagt op til. Men min forgænger i Lyksborg, Gudrun Jensen, mente, at jeg nok ville vokse med opgaven og nok skulle klare det, så jeg sagde ja til at prøve og kom allerede længe før generalforsamling og valg i gang med at tilrettelægge en Københavnertur og sommerudflugt for den næste sommer. Og siden generalforsamlingen i 2000 har jeg så været formand for Den slesvigske Kvindeforening. Britta Söhner, dengang kasserer for hovedstyrelsen, og især Edith Sigaard Madsen hjalp mig i gang og informerede mig om alt, hvad jeg skulle tage mig af.

Der gik mere end et år, før jeg fandt ud af, hvor mange kontakter Kvindeforeningen havde, men allerede morgenen efter valget skulle jeg repræsentere vor forening under Husmoderforeningens kredsene-

ralforsamling. Jeg var noget forundret over, at jeg også skulle til Fælleslandboforeningens generalforsamling og til den i Dansk Familielandbrug, for hvad vidste jeg bybo da om disse gamle forbindelser ude på landet? Siden fandt jeg ud af, at Familielandbruget havde en kvindeafdeling, hvis konsulent vi benyttede os af, og at der fra starten af havde været forbindelse til Fælleslandboforeningen. Deres bogholder havde således også fungeret som lønbogholder for vore ansatte, så længe vi havde sådan nogle. Jeg blev også inviteret til Grænseforeningens sendemandsmøde på Nyborg Strand og fandt ud af, at Kvindeforeningen før i tiden havde søgt og fået tilskud fra Grænseforeningen. Det lå ikke længere tilbage, end at Edith i sin formandstid endnu havde forhandlet med Grænseforeningen. Jeg var til generalforsamling hos Familie & Samfund, Sønderjylland, og til deres landsmøde – også de havde konsulenter, der kom ned til os, og vi fik Karolines Kogebøger via dem. Jeg var også til højskoledag hos dem og hentede mig inspiration til vor egen Rømø-weekend. Og selvfølgelig var jeg også til generalforsamling hos Den nordslesvigske Kvindeforening, der stillede pladser til rådighed på Rømø Kur & Rekreation, samme sted, hvor vor Kvindeforening holdt sin højskoleweekend.

Jeg havde i de par måneder, hvor jeg bare havde været bisidder i hovedstyrelsen, allerede overtaget opgaver i Det humanitære Udvalg, et slags styrende udvalg for ældrearbejde med medlemmer fra en række foreninger inden for mindretallet, og i Sundhedsrådet, Dansk Sundhedstjenestes hovedstyrelse, så der vidste jeg allerede, at der ventede opgaver på mig. Og der kom mere til, for det viste sig, at der var noget, der hed "de tilsluttede organisationer". Det var sammenslutningen af alle de små foreninger, der samarbejdede med SSF. Her var Kvindeforeningen den største og plejede at repræsentere dem alle i SSF's hovedstyrelse, men også i Det sydslesvigske Samråd, hvor mindretallets største foreninger og institutioner drøfter spørgsmål af fælles interesse. Og endelig kom Edith Sigaard Madsen og bad mig følge med til et møde i LandesFrauenRat, en sammenslutning af landsdækkende kvindeforeninger i landet Slesvig-Holsten med sæde i Kiel og med kontakt til regeringen. Hun var dengang vor repræsentant. Medlem af Folkevirke i København var vi dengang også, så også der skulle jeg med til møder. Så jeg fik travlt, men jo mere jeg opdagede, jo mere spændende var opgaven. Og de "gamle damer", Edith Sigaard Madsen, der selv havde været formand i 19 år, og hendes kasserer Gerda Jensen mente, at jo flere opgaver jeg selv påtog mig, jo hurtigere ville jeg finde ud af

sammenhængene og foreningens historie og virke. Så jeg gik i gang, og foreningen blev "min" forening, som jeg stadig er meget optaget af.

Den slesvigske Kvindeforening og det særlige ved den

Den 10. februar 1920 stemte den nordlige del af det gamle Slesvig sig hjem til Danmark, men i Zone II, Mellemslesvig, blev det ikke sådan. Kvinder fra Danmark, især også kvinder fra Den nordslesvigske Kvindeforening, var hernede på afstemningsdagen den 14. marts og oplevede, at der blev tysk flertal. Den nordslesvigske Kvindeforening var startet under det preussiske styre i 1907 og havde gjort sine erfaringer med, at en forening for kvinder – specielt ude på landet – var god til at styrke sammenholdet i mindretallet. Nu blev det jo os hernede, der blev det nye danske mindretal, og de gav sådan set stafetten videre til os.

Det hele startede med, at en lille kreds af damer, fra hvad vi i dag kalder Sydtønder distrikt samt fra Skovlund-Valsbøl, mødtes med kvinder fra Den Nordslesvigske Kvindeforening, fra Danske Kvinders Slesvigske Forening og fra Flensborg-Samfundet & Foreningen Danebrog på hotellet Flensburger Hof, i dag politigården på Norderhofenden i Flensborg. Den 20. marts 1922 blev der holdt stiftende generalforsamling, og dermed var Den slesvigske Kvindeforening gået i gang. Under dette første møde på Flensburger Hof blev de tilstedeværende kvinder fra syd for den nye grænse spurgt, hvad de anså for det mest presserende, og der blev ytret ønske om ansættelse af en sygeplejerske. Og som tingene engang imellem flasker sig: En sygeplejerske fra Haderslev, Maren Sørensen, havde netop henvendt sig og tilbudt sin indsats. Hun havde endda tilbudt at bygge hus til sig selv og sin kollega frk. Rattenborg, som ville tage med hende hened. Maren Sørensen skrev: "Når jeg nu lige vidste, hvor huset skal ligge, så kunne jeg begynde at forberede." Det kom til at ligge i Valsbøl, og Maren Sørensens indsats og frk. Rattenborgs tiltræden blev begyndelsen på en professionel sygeplejefdeling med til sidst ikke færre end seks hjemmesygeplejersker, der cyklede rundt til deres patienter ude på landet. I 1945 kom så brødrene Vermehren hened og startede Dansk Sundhedstjeneste for Sydslesvig, og i 1947 gik nogle af vore sygeplejersker over til den nystartede forening. Kun søster Erna i Harreslev fortsatte under Kvindeforeningens regi helt frem til 1954, hvor også hun blev ansat af Sundhedstjenesten.

I starten hjalp Den nordslesvigske Kvindeforening med at organisere arbejdet med sygeplejen. Pengene til formålet blev indsamlet i Dan-

Søster Erna i gang med sygeplejen. Foto: Lars Nørsgaard.¹

mark, nok især af Danske Kvinders Slesvigske Forening, der også har indsamlet midlerne til, at Dansk Alderdomshjem i Flensborg kunne bygges. Den Nordslesvigske Kvindeforening, der drev et kur- og rekreationshjem på Rømø, stillede igennem mange år også fripladser til rådighed for os, så trængende medlemmer af vor Kvindeforening kunne komme på ferie der.

Efter at vi havde opgivet vor egen sygeplejeafdeling, da Sundheds-tjenesten var startet, blev det sådan, at vi kom med til at styre den nye forening, og vi har siddet i dens bestyrelse lige siden. I dag er det sådan, at vi har tre pladser i Sundhedsrådet og en plads i forretningsudvalget. Det er mig, der har denne plads i forretningsudvalget, og i en række år har jeg været udvalgets tilfornordede ved sygeplejemøderne. Mange af sygeplejerskerne har igennem tiderne været medlemmer hos os, så der er stadig en levende forbindelse til vort gamle virkeområde.

Et andet ønske, der blev fremsat i 1922, var, at Kvindeforeningen skulle støtte unge sydslesvigere, der skulle på efterskole i Danmark. Også det er nok kommet i gang helt fra starten, men så gået i glemmebogen. På et tidspunkt i starten af mit formandskab arvede Kvindefor-

eningen en større sum penge, og dermed kunne vi genoptage tilskud-dene til efterskoleophold i Danmark. Vi har i tiden 2009 til 2016 kunnet støtte 25 elever med 500 € til hver, hvad der svarede nogenlunde til en måneds ophold.

Vedtægterne, som Den slesvigske Kvindeforening startede med, var hentet fra Den Nordslesvigske Kvindeforening. Det underliggende formål var og er at skabe sammenhold mellem danske familier i land-distrikterne, og foreningens opgaver blev desuden at tage sig af gamle, syge, ensomme og trængende. Der var megen nød dengang efter 1. Verdenskrig, så der var nok at tage fat på.

Denne formålsparagraf er uændret til i dag, men nu siger vedtægterne også, at vi skal virke for kvinders dygtiggørelse. Den opgave er kommet til under de trange tider efter 2. Verdenskrig, hvor man skulle hjælpe hinanden med idéer om, hvordan man kunne klare dagen og vejen som husmoder, men hvor der også var krigsenker, der skulle skaffe sig et levebrød, og ugifte, der måtte se at få sig en uddannelse og deltage i erhvervslivet på en hel anden måde end førhen. Vi kom i gang med husholdningskonsulenter, og vi støttede medlemmers højskoleophold i Danmark. At kvinders chancer så indtil i dag langt fra er lige så gode som mænds, har under Edith Sigaard Madsens formandskab ført til, at vi er blevet medlem i LandesFrauenRat, hvor vi engagerer os i det kvindepolitiske arbejde i delstaten.

En anden af vore opgaver er at tage sig af de gamle. Kvindeforeningskredse påtager sig stadig at lave udflugter og adventsfester for ældre enten alene eller sammen med SSF eller kirken. Mange af vore medlemmer er engagerede i ældreklubbers ledelse eller i det rent praktiske arbejde med ældreftermiddage. Fire ældreklubber henregner sig selv under Kvindeforeningen, og vor hovedstyrelse har, siden SSF styrer ældrearbejdet via Humanitært Udvalg, en plads i udvalget.

Allerede i 1920'erne kom der en hel række kredse i gang. Ladelund har for eksempel eksisteret siden 1923. Skovlund, Medelby, Agtrup og Læk var som sagt med til at starte det hele, og også Harreslev, Hanved og Ondaften hører til de allerældste. Jaruplund må også være gammel, for medlemmer derfra, blandt andet Christine Budach, var med til at starte Lyksborg Kvindeforening, der i første omgang gik i gang i 1925. Mange af kredsene – som f.eks. Lyksborgkredsen – gik til i løbet af 2. Verdenskrig, men startede så igen lige efter krigen. Og for nu at blive ved Lyksborg, som jeg kender bedst: Her kom man i gang igen i 1947,

fik trods trange tider også kontingentet ind for 1948, men var lige ved at gå fallit, da en valutareform gjorde kassebeholdningen værdiløs. Så måtte man opkræve kontingentet en gang til, og det på et tidspunkt, hvor man lige efter reformen kun havde de 40 DM, som man havde fået i 'Kopfgeld' for hver voksen person. Bankbøgerne var spærrede, og arbejdsløsheden var oppe på 50 %. Men vi klarede skærene, og meget hurtigt ekspanderede medlemstallet ude hos os i Lyksborg til over 150, hvor vi i dag er 30. Jeg formoder, at forholdene var noget lignende alle vegne. I den store Kvindeforening, landsorganisationen, lå medlems-tallene således helt oppe på 2.000 omkring 1948/49 mod i dag 635.

Den slesvigske Kvindeforening, altså landorganisationen, klarede således at overleve krigstiden og de svære tider efter krigen og har jo altså eksisteret hele tiden siden 1922. Formændene var store personligheder og kendte navne: Nr. 1 var Anne Jepsen fra Valsbøl, der startede med at lægge bolig til Maren Sørensen og hendes sygeplejerske, nr. 2 var Anna Tychsen fra Skovlund og mor til Hermann Tychsen, der på et tidspunkt var formand for SSF. Derefter var Anna Kjems, gift med vandrelæreren Niels Kjems, formand igennem 20 år for så at blive afløst af Margrete Lorenzen, datter af den første formand, Anne Jepsen. Siden fulgte Anna Büchert. Et gammelt medlem fra dengang fortalte mig engang, at man langt fra var enige om hendes valg til formand, fordi hun som den første ikke var landmandskone, men lærer, men det var nok en skrøne, for Anna Kjems var jo også lærerhustru. Derpå fulgte Esther Lange og så Edith Sigaard Madsen, der var formand i 19 år. Margret Lassen fra den legendariske dansksindede Lassen-slægt i Strukstrup døde efter godt 6 år på posten. Jeg havde voldsomme betænkeligheder ved at skulle træde i disse folks fodspor. Kunne jeg nu også leve op til, hvad man forventede af en formand for Den slesvigske Kvindeforening?

Mit eget formandsliv

Da jeg blev formand i år 2000 havde vi stadigvæk en håndarbejdsafdeling, der var startet i 1957 på initiativ af Anna Kjems. I kladden til et brev, som findes i mine gemmer, gjorde hun rede for, hvorfor hun syntes, at det var vigtigt at få de fine danske korsstingsarbejder ud til alle medlemmer. Hun skrev, at hun under kvindeforeningsmøderne kun så folk sidde og strikke uldent undertøj. Det, syntes hun, var for ringe; folk skulle lære bedre. "Et stykke dansk håndarbejde i hvert et hjem", sådan lød deisen. Jeg må nok sige, at jeg var lidt harm på vore

formødres vegne, da jeg stødte på brevet. Netop i 1957 var jeg nemlig på ferie hos familien i København, hvor min morbror viste mig meget af byen. Men når han var på arbejde, satte min tante mig til at strikke uldent undertøj, til dels af noget gammelt, som jeg fik lov til at trævle op. Og min tante Olga var skam god til at brodere, så ... Og hvad angik kendskabet til de fine håndarbejder hernede i Flensborg, ja så havde min mor, født 1903, gået til hvidsyning, før hun kom i skole, og kunne altså brodere, før hun fik lært at læse. Men det varede mange år, før nøden efter 2. Verdenskrig var forbi, og vintrene i min barndom – sådan husker jeg det – var meget kolde.

Men hvorom alting er, håndarbejdsafdelingen kom i gang, støttet af penge fra Grænseforeningen og holdt i gang ved salg af håndarbejds-materialer. Der var en central, det vil sige et kontor og lager, der til sidst blev ledet af Erika Reimers, som var ansat. Desuden var der et udvalg, der bestod af broderiglade damer, som valgte modeller, tegnede mønstre, broderede et eksemplar af hver model og fyldte en stor rejsekuffert hvert andet år, som så blev sendt rundt til kredsene. Ud fra dem kunne man bestille materiale til at gå i gang selv, hvorpå centralen købte materialerne hjem til medlemmerne. Udvalget havde gemt alle mønstre og materialeprøver fra ikke færre end 25 kufferter, svarende til 47 års virke, så da håndarbejdscentralen lukkede, sad Erika Reimers og jeg en hel dag på Dansk Centralbibliotek for at sortere alt dette materiale i arkivkasser og etikettere dem. Lars Henningsen, arkivaren, nægtede pure at være med; det havde han ikke forstand på. I dag fylder vor gamle håndarbejdsafdeling flere hyldemeter i Arkivets kælder, men det er gemt det hele og vil kunne hentes frem, hvis korsstingsbroderier skulle gå hen og blive moderne igen. Som et alternativ indførte vi så Aktivitetsdagen, der skal være til inspiration for andet håndarbejde og husflid.

Andre ansatte, som vi havde engang – dog ikke mere i min tid – var husholdningskonsulenter, der skulle hjælpe til selvhjælp, både hvad madlavning, spædbørnspleje og tøjsyning angik. Det at sy en kjole af tre gamle hørte op, da det tyske Wirtschaftswunder (det økonomiske mirakel) gjorde, at man igen kunne købe, hvad man havde brug for. Spædbørnsplejen, der i de svære tider efter krigen indebar, at kredsene rådede over vugger og babyudstyr, som man kunne låne, gik af samme grund i sig selv. Madlavningen har derimod overlevet krisetiderne efter 2. Verdenskrig og gik fra at lære folk, hvordan man fik lavet mad, der indeholdt i al fald et par kalorier, til hvordan man laver mad med reduceret kalorieindhold. Afdelingen blev først lukket engang i 1990'erne.

En sidste vasketøjskurv fyldt med gryder, knive med mere fik jeg udleveret efter en ansat under et møde i Læk for cirka 10 år siden, og den er gået til en af dem, der i dag står for maddemonstrationer, men jo altså ikke mere som ansat konsulent. I dag kører det som kurser, hvor vi betaler lærerløn efter Voksenundervisningens takst. Der afholdes også andre kurser, engang imellem i samarbejde med voksenundervisningen, så vi sidder også i dens styrekreds; vi har to pladser, den ene i selve Voksenundervisningsnævnet.

Under Margret Lassen startede rejseweekenderne som indkøbs- og teaterture til København, en enkelt gang til Berlin, hyggelige og – efterhånden, som der kom lidt mere kød på – også lærerige dage i fællesskab. Vi løb dog efterhånden tør for idéer i sammenhæng med København og lod turene gå andre steder hen som for eksempel til Skagen og Djursland. Desværre blev tilslutningen ringere, og til sidst kunne det ikke køre rundt.

Udflugt med Kvindeforeningen til Augustenborg og Ærø i 2008. Her fotograferet ved Augustenborg Slotsgård. Foto: privat eje.

Rejseweekenderne skiftede hvert andet år med vores Rømø-weekender, en slags højskoleweekender i Den Nordslesvigske Kvindeforenings rekreativshjem på øen. Men da Den Nordslesvigske Kvindeforening i 2007 måtte lukke og sælge sit hjem, var det slut. Vi prøvede at lægge disse højskoleweekender til Rønshoved Højskole, hvad der også fungerede fint, men så blev vi konfronteret med at skulle spare i stor stil, da vores tilskud blev skåret ned. Konsekvensen blev, at weekenderne blev lavet om til en årlig højskoledag – skiftevis som eftermiddags/aftensmøde og som heldags temadag med ekskursion – og det hele på og i samarbejde med Jaruplund Højskole.

Derudover kører foreningslivet vel stort set, som det altid har gjort. Kredsen bestemmer selv deres program, og hvor tit der holdes møde, fastlægger deres kontingent og vælger en kredsbestyrelse.

Hovedstyrelsen inviterer medlemmer fra hele landsdelen til generalforsamling med valg til hovedstyrelsen, til højskoledag, fælles sommerudflugter, aktivitetsdag og efterårsstævne, og vi har det fint med hinanden både hjemme i kredsen, og når vi er sammen til fællesarrangementer.

Stadigt nyt at lære – om foreningens ældste historie

Så meget vidste jeg om Den slesvigske Kvindeforening ved årsskiftet 2018/19. Jeg havde ved flere lejligheder holdt foredrag om foreningen både nord og syd for grænsen, så jeg mente, jeg var godt og grundigt inde i historien.

I julen 2018 døde så Gerda Jensen, og små to måneder senere fulgte Edith Sigaard Madsen efter. Gerda havde boet hjemme helt til det sidste, og fra hendes dødsbo fik jeg en hel flyttekasse med gamle papirer. En masse kunne sorteres fra, men tilbage blev nogle gamle protokoller fra Satrup-kredsen, hvor hun havde været formand, fra Esther Lange, en regnskabsbog helt tilbage fra 1923 og en hel masse breve og fotos. Specielt Satrup-bogen indeholdt en masse avisudklip om møder i den centrale afdeling af Den slesvigske Kvindeforening fra midten af 1950'erne og frem. Det var interessant læsning, især om Kvindeforeningens 50 års stiftelsesfest, hvor der var samlet ikke færre end 800 gæster i Idrætshallen i Flensborg. Men også brevene var interessante, da de dokumenterede Danske Kvinders Slesvigske Forenings indsamling af penge til trængende hernede i Sydslesvig og endda indeholdt lister over, hvem der havde modtaget pengegaver.

Den store jubilæumsfest i 1972. Foto: privat eje.

Alt dette skulle selvfølgelig ind på Arkivet for Dansk Centralbibliotek, og da jeg nu engang var i gang med at sortere, var jeg også en tur igennem mine egne gemmer, sådan at vigtigt materiale, der lå hjemme hos mig, samt mine egne ældste formandsmapper kunne følge med ind på Arkivet. Derved fandt jeg en kasse med Slesvigske Kvinders Julebøger, en komplet samling fra 1936 til 1949. Jeg kiggede dem igennem og opdagede, at de var blevet udgivet af Thyra Jenssen, en af de damer fra København, der havde været med til at stifte Den slesvigske Kvindeforening i 1922. Disse bøger blev trykt hos Hagerup i København og solgt i Danmark, og hvad der kom ind af indtægter, gik ubeskåret til Kvindeforeningens sygeplejeafdeling. Jeg begyndte at læse i bøgerne og blev mere og mere bidt af min læsning.

Bøgerne fortalte blandt andet om Louise Wright og om forfatterinden Thyra Jenssen, der begge havde været med til at starte Den slesvigske Kvindeforening. Der var artikler om deres besøg hernede og deres lange og besværlige ture til fods eller med hestekøretøjer ud til de små nye Kvindeforeningskredse. En af disse ture gjaldt endda Lyksborg Kvindeforening, altså den, der bukkede under under krigen. Den artikel var selvfølgelig særlig interessant, og jeg læste den for min

nuværende kreds i Lyksborg ved vor generalforsamling derude. Men der var også beskrivelser af Maren Sørensen, hendes virke i Valsbøl og hendes forbindelse til familien Jepsen. Hvad jeg ikke vidste, var, at Maren Sørensen havde været ansat af Sønderjydske Fond som sygeplejerske i Flensborg under 1. Verdenskrig, så det var ikke så forunderligt, at hun tilbød hjælp, da Kvindeforeningen blev indstiftet. Og hendes allerede bestående venskab til Jepsens i Valsbøl har jo måske bidraget til, at Anna Jepsen blev vores første formand. En artikel beskriver frk. Rattenborgs daglige virke som sygeplejerske, og flere kommer ind på familier ude vestpå, der har været særlig aktive i mindretalsarbejdet og også i Kvindeforeningen.

Anna Kjems, formand for Den slesvigske Kvindeforening fra 1933 til 1953, skrev i 1941 om foreningens virke igennem de første 20 år. Her fortalte hun, hvordan oberstinde Julie Ramsing fra København startede ferie børnsarbejdet, men at det blev Kvindeforeningen, der stod for at finde børn ude i landsognene, som skulle afsted. Proprietær Schmidt, Bramdruplund, samlede penge til formålet og fandt passende ferie hjem i Danmark. Anna Kjems omtalte i den samme artikel også Den slesvigske Kvindeforenings opgave med at skaffe sengetøj til sydslesvigske unge, der skulle på efterskole i Danmark, og at Sønderjydske Fond forærede foreningen hele tolv fuldt monterede senge til formålet. Her er der jo så igen en parallel til Den Nordslesvigske Kvindeforening, der kalder sig selv for "Dyneforeningen", da også den skaffede dyner til efterskoleelever. Artiklen fortalte også, hvordan Maren Sørensen, der også var leder af Helsehjemmet i Sdr. Vilstrup, sørgede for at svagelige og syge børn kom derop, og jeg erfarede, at Danske Kvinders Slesvigske Forening siden 1930 bekostede ferieophold for ældre kvinder forskellige steder i Danmark. Fra sidst i 1930'erne stod Bennetgaard i København parat til at modtage de gamle, og det blev så Kvindeforeningens opgave via hjemmesygeplejerskerne at udpege, hvem der skulle afsted. I 1937 blev der endvidere oprettet et legat af Sønderjydske Fond, som betalte for de fripladser, som Den Nordslesvigske Kvindeforening stillede til rådighed på Rømø Kur & Rekreation. Fru Wright inviterede desuden sydslesvigske koner på et otte dages ophold i København, betalt af Flensborg-Samfundet. På den måde fik over 100 kvinder en enestående oplevelse mellem 1922 og 1938. Når der hvert år hen mod jul kom pakker med boggaver fra Danmark, som skulle fordeles ude i landsognene, foregik det også her specielt af og blandt Kvindeforeningsfolkene. Anna Kjems' artikel fortsatte med at beskrive, hvordan

man efterhånden fik ansat flere sygeplejersker, og så omtalte hun de mange gaver, der i løbet af de sidste 20 år var kommet fra Danmark til fordeling via Kvindeforeningen. Det var især tøj og penge – penge som fordeltes som konfirmationshjælp eller begravelseshjælp, hjælp til at betale lægeregninger eller sygehusophold, til medicin, ortopædiske hjælpemidler, sanatorieophold – og altid stod Den slesvigske Kvindeforening som mellemmand.

Anna Kjems' artikel fulgtes op af Hanne Jenssens kommentar til alle de mange opgaver, som Den slesvigske Kvindeforening stod for: "Der er mange menneskers velfærd lagt på denne forenings vej, og jeg har gennem alle årene været vidne til det tjenestesind, hvormed gerninger er blevet og bliver udført fra dag til dag". Hun konkluderede, at Den slesvigske Kvindeforening havde sin store andel i, at det vågnende og spirende danske liv fik næring og styrke, som hun udtrykte det, ikke mindst gennem samarbejdet med rigsdanske kredse.

Sådan stod der i Julebogen i 1941. Af disse julebøger fremgår også, at husflidskredsen var opstået på initiativ af Kvindeforeningen, og der blev gjort lidt reklame for den i bøgerne. I 1947 blev Den slesvigske Kvindeforenings 25 års jubilæum så holdt på Flensborghus. Krigen var overstået, og arbejdet var – også der, hvor man en overgang havde måttet lukke ned – kommet i gang igen. Maren Sørensen, der ikke havde fået tilladelse til at fortsætte sit arbejde i Valsbøl under 2. Verdenskrig, var med til mødet, og i sin hilsen sagde hun: "Kvindeforeningen har vist sin levedygtighed, og jeg tror på en god fremtid for den." Det er nu snart 75 år siden, og Kvindeforeningen lever i bedste velgående og fylder 100 år i 2022.

Jeg har altså efter at have været formand i 19 år og troet, at jeg kendte min forening, lige nu på det sidste lært en helt masse nye sider af den at kende.

Tilbage til nutiden

Nu her i foråret blev jeg kontaktet af Kirsten Rykind Eriksen, som er i gang med at skrive en bog om dansk håndgerning gennem de sidste 200 år, et projekt der bliver kørt af Sønderkov Museum. Vi kendte hinanden fra Lyksborg SSF's venskabsforbindelse med Vejle Vestegns Grænsforening, hvor hun er formand. Jeg havde vist engang fortalt, at Kvindeforeningen havde haft en håndarbejdsafdeling, og derfor havde hun været på Arkivet og havde fundet frem til materiale om den; nu

ville hun gerne vide mere. Vi to besøgte Johanne Kristensen i Tønder, en gammel dame på 96, der engang for lang tid siden var formand for vort Håndarbejdsudvalg. Det blev en spændende eftermiddag, hvor jeg fik endnu mere indblik i foreningens historie, nu også i denne del af dens virke. Jeg kan kun beundre alt det arbejde, der er blevet lagt i foreningen. Men havde jeg vidst alt det, da jeg startede, havde jeg nok ikke turdet gå i gang. Nu har jeg så i lang tid selv bidraget til, at foreningen stadig består. Jeg har brugt meget tid på den, men jeg har også oplevet meget og fået meget igen, og jeg kan kun sige, at jeg er stolt af at have været med.

En opgave af en helt anden art ventede os i 2008. Vi blev af SSF opfordret til at medvirke i kulturugen, som blev holdt under Landesgartenschau i Slesvig. Vi skulle sammen med LandFrauenVerein Schleswig und Umgebung arrangere et stort sønderjysk kaffebord. Som forberedelse var jeg på Sønderborg Slot og fik af Inge Adriansen forklaret alt, hvad der hørte til. Jeg fik udleveret et hæfte med opskrifter på ikke færre end 22 slags kager og småkager og fik en forklaring om, hvordan bordene skulle dækkes. Flødeskumskagerne overtog Landfrauen, da de rådede over et køkken, der af myndighederne var godkendt. Boller, tørkager og småkager skulle Kvindeforeningen så stå for. Jeg fik alle kredse i sving, og mange medlemmer bagte, for der var plads til 165 gæster i gymnastiksalen på Gottorpskolen. Dagen før selve kaffegildet mødtes vi med vore tyske kolleger for at dække bord med festremser af blomster og frugter over alle borde. På selve dagen var alle pladser optaget, og mine og Landfrauens frivillige stod parat til servering. Inge Adriansen fortalte om kaffebordstraditionen, og bagefter stod jeg på talerstolen og forklarede, hvad der i fastlagt rækkefølge blev serveret og skulle spises. Og det hele blev afsluttet med, at Michael Grosse fra Schleswig-Holsteinisches Landestheater læste Siegfried Lenz' "Sønderjysk kaffebord".

Mit normale arbejde i den centrale Kvindeforening består i dag i at lede en forening på 635 medlemmer fordelt på 19 kredse ude på landet. I disse kredse er der i året 2018 blevet holdt 219 møder med 2.844 deltagere. Hovedstyrelsen har inviteret til yderligere fire møder og en udflugt, der har samlet 246 deltagere fra hele landsdelen. Mine opgaver består i at tilrettelægge hovedstyrelsens arrangementer, forberede bestyrelsesmøder og følge dem op. Jeg sidder på Kvindeforeningens vegne i Sundhedstjenestens Sundhedsråd og forretningsudvalg og er den ene af to delegerede i LandesFrauenRat i Kiel. To andre bestyrelseskammerater sidder ligeledes i Sundhedsrådet, og de er så samtidig

med i Alderdomshjemsudvalget omkring Dansk Alderdomshjem i Flensborg, henholdsvis i udvalget omkring Steensen Stiftelsen i Læk, der omfatter 16 ældreboliger. To andre sidder i Voksenundervisnings styrelse og én i Det humanitære Udvalg. Kvindeforeningen har stadigvæk selv en Hjælpefond, og vi uddeler til trængende medlemmer ved juletid og støtter dem, der skal på ophold i Bennetgaard ved at betale deres egenandel. På de tilsluttede foreningers vegne sidder jeg gennem nu 18 år i SSF's hovedstyrelse og har i en 7 års periode også siddet i Det Sydslesvigske Samråd. Og så er der de repræsentative opgaver, og det er ikke så få året igennem.

Desuden er jeg jo formand i Lyksborg Kvindeforening. Også her står jeg året igennem for programlægningen, og tit nok er det mig, der fortæller om et eller andet gerne historisk eller guider på byture i Flensborg, Slesvig eller Egernførde. Vinteren igennem holder vi vore møder på Lyksborg Skole, hvor vi mødes hver anden tirsdag. I vinterhalvåret står programmet på oplæsning, foredrag, maddemonstrationer eller bare hyggesnak, medens vi om sommeren også tager på småture i privatbiler som for eksempel til keramikere i Angel, kunstnere i Flensborg, museumsbesøg og udstillinger. Sidste år var vi i Tønder for at se Håndarbejdets Fremmes jubilæumsudstilling. Og en gang om året tager vi med bus på sommerudflugt skiftevis nordpå og sydpå. Det er halvdagsture, der i Sønderjylland har ført os til Zeppelinmuseet i Tønder, op ad Hærvejen, på byvandring i Aabenraa fra Postmesterens Have til Brundlund Slot, til Starup Kirke og Domkirken i Haderslev, Lergraven i Gram og mange andre steder hen. Turene her i Sydslesvig gik til Tetenbøl på Ejdersted, Husum og Schwesing, Siseby og så videre. I 2018 var vi på Eisenkunstgußmuseum i Rendsborg, der udstiller produkter fra det gamle jernværk Carlshütte.

Det hele lyder af meget arbejde, og det er det jo også. Men der er jo også oplevelserne, den nærmest familiære tone, når vi kommer sammen, og det sammenhold, der hersker i foreningen både lokalt og på landsplan. Der er Den slesvigske Kvindeforenings fælles udflugter, Højskoledage og Efterårsstævner med fællespisning og megen snak. Også her går udflugterne på skift nord- og sydpå, men er heldagsture. Målene i Danmark har blandt andet været A.P. Møllers Søfartsskole i Svendborg, Danmarks Kartoffel Museum i Otterup, Tåsinge Slot og Den gamle By i Århus. I 2018 var vi på Fiskerimuseet i Esbjerg, i Hvide Sande og ikke langt derfra på Skoleforeningens lejrskole Vesterled. På turene sydpå prøver jeg gerne at flette lidt historie fra den danske

tid med ind. Under en tur til Ditmarsken var vi henne for at se Dusen Düwels Warft, mindesmærket for slaget i Hemmingsted år 1500. Under turen til Mölln kunne jeg fortælle, at det var Valdemar Sejr, der havde givet byen købstadsrettigheder, og at Ahrensburg Slot havde tilhørt den dansk-tyske Schimmelmänn-familie. I år har vi været i Kiel og set Christianspris, en fæstning bygget af Christian IV, og set lidt til Ejderkanalen og universitetets botaniske have. Jeg plejer på disse ture gerne at fortælle i bussen, så alle har lidt historisk baggrundsviden, når vi kommer frem.

Højskoledagene tager et emne op, som lærerne på Jaruplund Højskole har beskæftiget sig med inden for den sidste tid. Efterårsstævnerne er heldagsarrangementer, der afholdes på skift rundt om i de kredse, der har plads til at huse 60-70 deltagere. Dagene byder på foredrag både om formiddagen og om eftermiddagen om vidt forskellige emner. Ind imellem spiser vi i fællesskab, og om eftermiddagen står værtskredsen for kaffe og kagebuffet. Det hele følges op af en udstilling – medens vi havde håndarbejdsafdelingen, var det gerne den nyeste kuffert. Siden har jeg sammen med en kammerat fra Lyksborg stået for at udstille gammelt legetøj, gamle håndarbejder, gammelt køkkengrej, glas, keramik og meget mere.

Jeg vil ønske for "min" forening, at der kommer unge kræfter til, så foreningen kan bestå fremover, for opgaven med kontaktpleje medlemmerne imellem vil jo bestå, og et engagement for kvinders ligestilling vil der også være brug for længe endnu. Jeg har selv i de mange år, jeg har været med i arbejdet i mindretallet, været med på en hel række "Folketingsture", hvor regeringen og Grænseforeningen i fællesskab inviterer på flerdagesture til København. Det var hver gang en oplevelse, men her synes jeg, at jeg skal omtale en særlig. Jeg mener, det var i anledning af 50 års jubilæet for København/Bonn-aftalerne, hvor vi var inviteret indenfor på Amalienborg, og hvor Prins Joachim tog imod. Men bagefter – eller forud, jeg husker det ikke – havde vi været i A.P. Møllers kontorbygning, havde fået fortalt om fonden og mødt Mærsk Mc-Kinney Møller personligt. Jeg fik lejlighed til at hilse på ham, fik en lille snak med ham og fik sagt tak for støtten til byggeriet af Sundhedstjenestens nye forvaltningsbygning, hvor jeg havde siddet i byggeudvalget. Det var en stor, stor oplevelse at møde den mand, der har vist så meget sympati for os og støttet så meget i Sydslesvig.

En anden særlig oplevelse var at blive inviteret af Thorsten Albigh, den daværende ministerpræsident for Slesvig-Holsten, og få en snak

med ham. Og i LandesFrauenRat har jeg mødt Rita Süßmuth, der var Bundestagspræsident, og jeg har engang haft en lang samtale med Gesine Schwahn, der i 2009 nær var blevet tysk Forbundspræsident. Det er i løbet af de foreløbige små 20 år blevet til mange møder med mange interessante folk.

En afrunding

Og så er jeg nået tilbage til mit helt personlige liv. Min mand og jeg har i sommer haft guldbryllup. Vi bor stadig i Ulstrupfeld, en lille bitte landsby lige uden for Lyksborg, og vi har stadig de samme naboer, der for 45 år siden helt selvfølgelig optog os i deres nabolag. Vore børn er vokset op der, og jeg plejer gerne at sige, at naboerne står os mere nær end den egen familie. Og vi er fast integrerede i det danske mindretal i Lyksborg.

Jeg har i de år, hvor jeg som ung var hjemmegående husmoder, tegnet haveplaner for vor nabo, der er anlægsgartner, og hjulpet med udkast og ansøgninger ved alle hans mange byggeprojekter. Efter at børnene blev større, har jeg i en årrække igen siddet på tegnestue.

Nu er børnene for længst flyttet hjemmefra. Vor datter har efter studentereksamen fra Duborg-Skolen læst i Kiel og underviser i dag på et af gymnasierne i Flensborg. Hun er gift med en studiekammeret og har to børn, der begge går i dansk skole, den ældste på Duborg. Vor søn arbejder som byggeleder for store ingeniørprojekter i Hamborg havn. Han er gift med en Flensborg-pige og har også to børn.

Min mand og jeg har en sejlbad, der ligger i Flensborg Yachtclub; vi har tilbragt mange weekender på Flensborg Fjord, og sommertogterne havde gerne danske destinationer. Jeg elsker klassisk musik og har i en evighed abonneret på Sønderjylland Symfoniorkester. At jeg er glad for håndarbejde, har jeg allerede fortalt. Og så er jeg meget interesseret i historie. Spiren blev nok lagt i min barndom, da mine forældre fortalte om familien og byen i gamle dage. Men min interesse blev for alvor vakt gennem historieundervisningen på Duborg. Fokus er så i løbet af årene gået fra gamle højkulturer ved Middelhavet til vor egen historie og især egens historie. Midt i 80'erne blev jeg medlem af Verein Flensburger Stadtgeschichte og omkring 1990 af Historisk Samfund for Sønderjylland. Min helt særlige interesse gælder Flensborg. Jeg har en stor samling bøger om emnet og mange billeder med Flensborg-motiver på væggene.

Annemarie Erichsen på Jaruplund højskole i 2018. Foto: privat eje.

Min tosprogethed og denne interesse har gjort, at jeg har brugt en del tid på to spændende opgaver. Den første var, at jeg af en lokalhistoriker her i Lyksborg blev bedt om at oversætte A.C.C. Holdts "Min fordrielse fra Lyksborg". Holdt var lærer og kantor her i byen og skildrede i sin dagbog, hvordan præsterne i 1864 overtog magten. Han flyttede herfra til Flensborg og blev lærer på den eneste danske skole, der fik lov til at bestå indtil 1880.

Den anden opgave var, da en flensborgsk kaptajn henvendte sig for at bede om hjælp med at oversætte arkivalier fra Nuuks og Københavns arkiver. Jeg har så hele den forrige vinter siddet og oversat en rejse-dagbog, konnossementer, kontrakter og forordninger fra flensborgske skibes og kaptajners sejlads på Grønland i sejlskibstiden og derved bidraget til at fortælle Flensborgs søfartshistorie.

Og nu har jeg så også fået lov at fortælle om mit sydslesvigske mindretalsliv i Sønderjyske Årbøger...

NOTER

- 1 *Foto fra Den slesvigske Kvindeforening 1922-1972, s. 49.*

Zusammenfassung

Der Artikel ist von Annemarie Erichsen, einem Mitglied der dänischen Minderheit, geschrieben. In Flensburg geboren und aufgewachsen, sitzt sie seit vielen Jahren in den Vorständen verschiedener dänischer Vereine in Südschleswig. Wir haben sie gebeten, etwas über ihren persönlichen Hintergrund und ihren Werdegang innerhalb der Minderheit zu erzählen, und so berichtet sie in einem Rückblick auf die letzten mehr als vierzig Jahre Vereinsarbeit, wie alles begann und wie sie schnell immer mehr Aufgaben übernahm.

Sie hat selbst die dänische Schule besucht und später den Schulbesuch ihrer Kinder durch Mitarbeit in den jeweiligen Elternbeiräten begleitet, wurde Vorsitzende der Glücksburger Ortsgruppe des Slesvigske Kvindeforening, bald darauf auch Vorsitzende des SSF in Glücksburg. Seit nunmehr bald 20 Jahren leitet sie Den slesvigske Kvindeforening als Landesvorsitzende und engagiert sich sehr für "ihren" Verein. Sie beschreibt auch mit großen Respekt die Leistungen ihrer Vorgängerinnen und die Arbeit, die der Verein während seines fast hundertjährigen Bestehens ausgeführt hat. Nebenbei erzählt sie ein wenig über ihre privaten Interessen und ihre Familie.

Anmeldelser

Bendtsen, Bjarne S.: Mellem fronterne. Første Verdenskrigs aftryk i dansk litteratur og kultur 1914-1939.

Klim, 2018, 585 s.

Den 1. Verdenskrig fylder ikke meget i danskernes historiske bevidsthed. Det gælder både begivenhederne på slagmarkerne og Danmarks neutrale vej gennem krigen. En undtagelse er det dengang tyske Sønderjylland, hvor krigen har sat sig mange og varige spor både fysisk og i befolkningens hukommelse. Det kan ikke undre, da sønderjyderne på nærmeste hold kom til at opleve, hvordan det er at være borger i en stat i krig, mens det neutrale Danmark i det store hele slap med skrækken. Det betyder dog ikke, at krigen ikke satte sine spor i Danmark, hvilket Bjarne S. Bendtsen med al tydelighed viser i sin meget omfangs- og indholdsrige bog *Mellem fronterne. Første Verdenskrigs aftryk i dansk litteratur og kultur 1914-1939*.

Der er tale om en meget bred ramme såvel tidsligt som indholdsmæssigt og Bendtsen kommer vidt omkring med skiftende tilgange til stoffet. En i hovedsagen litterær præsentation af den lille håndfuld romaner, der i årene op til verdenskrigens udbrud beskæftigede sig med en kommende krig og Danmarks stilling i den, følges af en overvejende historisk beskrivelse af, hvordan krigsudbruddet blev oplevet i Danmark. Herefter følger en gennemgang af forskellige litterære personers (Georg Brandes, Karl Larsen, Johannes Jørgensen m.fl.) holdning til krigen og de avisdebatter deres skrivelser medførte. I det hele taget trækker Bendtsen meget på det omfattende avismateriale, som de sidste års digitalisering har gjort til en tidsmæssigt håndterlig kilde. Begrebet Gullaschbaron underkastes, som et af de få varige spor verdenskrigen har sat sig i danskernes fælles bevidsthed, en grundig undersøgelse, der omfatter begrebets opståen, dets litterære brug og den virkelighed det udsprang af. Den danske sikringsstyrkes tilværelse i det fredelige Danmark og sømændenes møde med krigsvirkeligheden på havene behandles begge kort, men for sømændenes vedkommende med en så grundig historisk redegørelse, at der er gengivet to grafer over skibstab.

Af særlig interesse for læserne af en sønderjysk årbog er Bendtsens behandling af litteraturen om krigsoplevelsen, som fylder omkring en femtedel af bogen og overvejende hviler på de sønderjyske krigserfa-